

Úloha IV.5 ... Přehrada

7 bodů; (chybí statistiky)

Denisa si v létě zajela na výlet k přehradě. Při její prohlídce si přečetla, že kruhová výpust přehrady se nachází v hloubce $h = 50$ m pod úrovní hladiny vody v přehradě. Denisu překvapilo, jak bouřlivě voda z výpusti vytéká, a tak se začala zamýšlet nad tím, jestli lze výtokovou rychlost vody vypočítat.

Denisa přišla na to, že neustálé odtékání vody z přehrady při neměnné výšce hladiny si lze představit i tak, jakoby se voda přitékající na hladinu najednou „teleportovala“ do výpusti¹.

- (a) Představte si, že se takto teleportuje objem vody V . Pomocí tohoto objemu, hustoty vody ρ , výšky h a tíhového zrychlení g vyjádřete změnu potenciální energie E_p tohoto objemu.
- (b) Denisa zjistila, že asi $k = 63\%$ z této energie se promění na energii kinetickou. S pomocí tohoto poznatku nejdříve vyjádřete rychlost vody ve výpusti v pomoci veličin ρ , h , k , g a V (není potřeba použít všechny), a pak rychlost vody vypočítejte i číselně.
- (c) Řeka, která do přehrady přivádí veškerou vodu, má v létě průtok $Q = 10 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Inženýři při stavbě přehrady ale počítali s tím, že na jaře, kdy řeka může mít průtok i $50Q$, bude mít výpust dostatečný průměr na to, aby voda pořád odtékala rychlostí v . Jaký je tento průměr?

- a) Polohová či potenciální energie se spočítá jako $E_p = mhg$, kde m je hmotnost tělesa, h je jeho výška od nulové hladiny (tj. místo, od něhož měříme, v jaké výšce se těleso nachází) a g je tíhové zrychlení. My chceme vypočítat změnu této energie, když voda klesne o $h = 50$ m. Hmotnost vody o daném objemu V zjistíme snadno pomocí vzorce pro hustotu $\rho = m/V$, kde hustota vody je přibližně $\rho = 1000 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$:

$$E_p = mhg = \rho Vhg.$$

- b) Víme, že ve výpusti se energie potenciální přeměňuje na energii kinetickou, ale nepřemění se všechna (jen $k = 63\%$ z celkové E_p). Takže platí

$$E_k = \frac{1}{2}mv^2 = kE_p.$$

Ze vzorce si vyjádříme rychlost v :

$$\frac{1}{2}mv^2 = kmhg \quad \Rightarrow \quad v = \sqrt{2khg}.$$

V tomto vzorci jsou nám všechny veličiny na pravé straně známé, stačí jen dosadit v základních jednotkách:

$$v = \sqrt{2 \cdot 0,63 \cdot 50 \text{ m} \cdot 10 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}} \doteq 25,1 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}.$$

- c) Nyní je třeba trochu si pohrát se vzorcem pro výpočet průtoku $Q = V/t$ (V je objem vody, který proteče ústí výpusti za čas t). Objem V si představme jako plochu neboli obsah S výpusti násobenou délkou proudu l , který projde výpustí za čas t . Je tedy jasné, že délka l

¹Ve skutečnosti je dynamika odtékání vody komplikovanější, nicméně tento jednoduchý model nám bohatě postačí.

a čas t spolu souvisí a můžeme z nich vytvořit rychlost v , což je právě rychlost, kterou jsme počítali v předchozím bodě. Po postupných úpravách dostáváme

$$Q = \frac{V}{t} = \frac{Sl}{t} = Sv.$$

Teď nám už jen zbývá rozepsat obsah v závislosti na průměru kruhové výpusti. Použijeme tedy vzorec pro plochu kruhu $S = \pi r^2$, kde $r = d/2$ je poloměr výpusti, tedy polovina průměru d , který hledáme. Zbývá tyto úpravy zakomponovat do výsledného vzorce. Nesmíme rovněž zapomenout, že voda dosahuje rychlosti v při padesáti násobku běžného průtoku Q :

$$50Q = Sv = \pi r^2 v = \pi \frac{d^2}{4} v \quad \Rightarrow \quad d = \sqrt{\frac{4 \cdot 50Q}{\pi v}} = \sqrt{\frac{4 \cdot 50 \cdot 10 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}}{\pi \cdot 25,1 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}}} \doteq 5 \text{ m}.$$

Výpust tedy musí mít průměr asi 5 m.

Pavla Trembulaková
pavlat@vyfuk.mff.cuni.cz

Korespondenční seminář Výfuk je organizován studenty a přáteli MFF UK. Je zastřešen Oddělením pro vnější vztahy a propagaci MFF UK a podporován Katedrou didaktiky fyziky MFF UK, jejími zaměstnanci a Jednotou českých matematiků a fyziků.

Toto dílo je šířeno pod licencí Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported.
Pro zobrazení kopie této licence, navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.